הדף היומי

מדרשית הדף היומי

הבית הרוחני שלך

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת ברכות - דף טו

סיכום הדף

נושא היום: קבלת מלכות שמים. נט"י לתפילה. שמיעת האוזן בק"ש, תרומה, ברכהמ"ז, מגילה. דקדוק באותיות ק"ש.

אמר ריו"ח, הסדר לשלמות בקבלת עול מלכות שמים, יפנה לנקביו, נט"י, יניח תפילין, יקרא ק"ש ויתפלל. **אמר רבי חייא בר אבא בשם ריו"ח** העושה כן, נחשב כאילו בנה במה והקריב קרבן לקודשא בריך הוא, **ממה שנאמר** "ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ד'", **אמר לו רבא**, והרי דומה אף כמי שטבל שהרי נאמר "ארחץ בנקיון", ולא רק 'ארחיץ כפי'.

אמר רבינא לרבא, ראה ת"ח זה שבא מארץ ישראל שאמר שמי שאין לו מים לרחוץ ידיו לק"ש ותפילה, יוכל לנקות בכל דבר המנקה. **ביאר רבא** שיש להוכיח ממה שלא נזכר בפסוק דווקא רחיצה במים. **רב חסדא** קלל מי שמקפיד אחר מים ומחמת כך מפסיד תפילה בזמנה. **ונוקטת הגמ'**, לזמן ק"ש לא יחפש אחר מים שמא יעבור הזמן. **אבל** לגבי תפילה יחפש מים [1]. **שיעור החיפוש**, **לפנין**, כלומר בדרך הילוכו עד פרסה *(ד' מיל)*. **ולאחוריו**, כלומר שלא בדרכו, *(למסקנא)* פחות ממיל חוזר.

משנה. **לרבנן**, קרא ק"ש ולא השמיע לאוזנו, יצא. **לרבי יוסי**, לא יצא, כיון שנאמר 'שמע' שישמיע לאוזנו. **ורבנן** ילמדו מפסוק זה שלא חייב לקרא בלשון הקודש, **אלא** בכל לשון ששומע. **והלכה זו ילמד** רבי יוסי ממשמעות הענין.

קרא ולא הדגיש היטב את האותיות *(בודאי לא מדובר שהחסיר משהו)*, **לרבי יוסי**, יצא. **לרבי יהודה**, לא יצא. קרא ק"ש שלא כסדרה, לא יצא ידי חובה. טעה בקריאה, יחזור למקום שטעו. **לגבי הפרשת תרומה**, מבואר שחרש המדבר ואינו שומע, לכתחילה לא יתרום, ובדיעבד תרומתו תרומה. **למד רב חסדא** ההלכה הנזכרת בתרומה זה שיטת רבי יוסי, לפנינו החמיר בק"ש היות שחיובה מהתורה לכן חייב להשמיע לאוזניו. **אבל** בתרומה אמרו שלכתחילה לא, זה רק מחמת הברכה שהיא דרבנן, ובדיעבד לא החמיר רבי יוסי. *(והבינו בגמ' שלרבי יהודה לכתחילה קורא ק"ש בלא להשמיע לאוזנו)* **שואלת הגמ'**, תעמיד כמו רבי יהודה ובין בק"ש ובין בתרומה, לכתחילה חייב להשמיע לאוזנו, ובדיעבד יוצא ידי חובה, ודקדוק המשנה לפנינו שאמרה **'הקורא'** ולא בלשון של לכתחילה 'קורא אדם בלא להשמיע'. **דוחה הגמ'**, שיתכן ורבי יהודה התיר לקרא ק"ש לכתחילה בלא להשמיע, **ונזכר** בלשון דיעבד, להשמיע את חידוש רבי יוסי, שאפילו בדיעבד לא יצא.

לגבי ברכת המזון מבואר, לא יברך בליבו, ואם ברך בליבו יצא. **דנה הגמ'** לפי מי הלכה זו נשנתה, **שהרי לרבי יהודה**, יברך אפילו לכתחילה, **ולרבי יוסי** אפילו בדיעבד לא מועיל [2]. ואם נחזור לביאור שאף רבי יהודה אמר את דבריו רק בדיעבד, **ויעלה לנו** שבק"ש ובתרומה וה"ה בברכת המזון אמר רבי יהודה לכתחילה ישמיע לאוזנו ובדיעבד יוצא ידי חובה. א"כ יהיה קשה הלכה **שאמר רבי שמעון בן פזי**, חרש המדבר ואינו שומע, תורם לכתחילה. כמי הלכה זו שנויה. **מבארת הגמ'**, **א**. רבי יהודה סבר שלכתחילה יוצא ידי חובה בלא להשמיע לאוזנו. **והאמור** לחלק בין לכתחילה לבדיעבד, **זה בשם רבו** של רבי יהודה רבי אלעזר בן עזריה, שאמר בק"ש שישמיע לאוזנו שהרי נאמר ' שמע'. ואמר לו ר"מ 'על לבבך' הדגש על כוונת הלב. **ב**. עוד ביאור, **רבי יהודה וראב"ע** שניהם סוברים לכתחילה צריך להשמיע לאוזנו, ובדיעבד יצא. **ור"מ סובר** שלכתחילה בלא להשמיע לאוזנו. ורבי יוסי כאמור שאף בדיעבד צריך להשמיע לאוזנו.

לגבי קריאת המגילה, **לדעת רבנן**, הכל כשרים לקרא את המגילה למעט חרש שוטה וקטן. **ורבי יהודה** מתיר בקטן. **ביאר רב מתנה**, 'רבנן' הכוונה לרבי יוסי הנזכר לפנינו בדיני ק"ש, שבלא השמיע לאוזנו לא יצא אפילו בדיעבד, **לכך** חרש פסול לקריאת המגילה. **היה מקום לבאר**, שהכוונה לרבי יהודה, וחרש שלא כשר לקריאת המגילה הכוונה רק לכתחילה, ובדיעבד יוצא ידי חובה כאמור בק"ש לרבי יהודה. **דוחה הגמ'**, שהשוו דיני חרש לשוטה וקטן שאף בדיעבד לא יוצא. ואמנם יש לומר שדינו של חרש לחוד משוטה וקטן, אבל לא ניתן לומר שהאמור בתחילה המשנה זה רבי יהודה, שהרי בהמשך אמר רבי יהודה את דבריו. **נוקטת הגמ'**, שכל האמור במשנה במגילה זה שיטת רבי יהודה, וצריך להשלים בהלכה האמורה כך, הכל כשרים למעט חרש שוטה וקטן, והמיעוט בקטן נאמר רק לגבי קטן שלא הגיע לחינוך, ובהגיע לחינוך כשר לכתחילה שהרי רבי יהודה מכשיר בקטן.

מעתה יצא, שבקריאת המגילה חרש לכתחילה לא ובדיעבד כן, זה שיטת רבי יהודה א"כ מהו הדין **שאמר רבי שמעון בן פזי**, שחרש תורם לכתחילה. **ואם נאמר** שזה שיטת רבי יהודה, הרי לגבי ברכת המזון מצאנו חילוק בין לכתחילה ובדיעבד. **אלא**, *(כאמור לעיל לגבי ברכהמ"ז ותרומה)* **א**. רבי יהודה סבר שלכתחילה יוצא ידי חובה בלא להשמיע לאוזנו. **והאמור** לחלק בין לכתחילה לבדיעבד, זה בשם רבו של רבי יהודה רבי אלעזר בן עזריה, שאמר בק"ש שישמיע לאוזנו שהרי נאמר 'שמע'. ואמר לו ר"מ 'על לבבך' הדגש על כוונת הלב. **ב**. עוד ביאור, **רבי יהודה וראב"ע** שניהם סוברים לכתחילה צריך להשמיע לאוזנו, ובדיעבד יצא. **ור"מ** סובר שלכתחילה בלא להשמיע לאוזנו. ורבי יוסי כאמור שאף בדיעבד צריך להשמיע לאוזנו.

פסק רב חסדא בשם רב שילא, הלכה כרבי יהודה בשם ראב"ע, שלכתחילה צריך להשמיע לאוזנו, והלכה כרבי יהודה, שבדיעבד יוצא אם לא השמיע.

להו"א, **אמר רב יוסף** שנחלקו התנאים אם צריך להשמיע לאוזנו או לא, זה דווקא בקריאת שמע אבל בשאר מצוות חייב להשמיע לאוזנו שנאמר 'הסכת ושמע'. **ונדחה**, שהרי אמור בברכת המזון שבדיעבד מועיל בלא להשמיע. **אלא אמר רב יוסף**, המחלוקת בק"ש שנאמר 'שמע', ובשאר המצוות מועיל אף בלא שמיעה, והאמור 'הסכת ושמע' נאמר לגבי העמל בתלמוד תורה.

פסק רבי טבי בשם רבי יאשיה, ב' ההלכות הנזכרות במשנה, להקל. **א**. כרבי יהודה שלא צריך להשמיע. **ב**. כרבי יוסי שאם לא דקדק באותיותיה, יצא.

עוד אמר רבי טבי בשם רבי יאשיה, "שאול ועוצר רחם", כמו שרחם מכניס ומוציא, אף שאול מכניס ומוציא לתחיית המתים. ומה רחם שמכניס הזרע בחשאי, יוצא הוולד בקולות שמחה, קבר שמכניס בקול של נהי, בודאי לתחיית המתים יהיה בקול שמחה. **ומכאן** רמז לתחיית המתים מהתורה.

למד רבי אושעיא לפני רבא, "וכתבתם" שצריך לכתוב אפילו את הציווי של הכתיבה. וביאר רבא הלכה זו נאמרה **לשיטת רבי יהודה**, שבפרשת סוטה אמר שאין צריך לכתוב את הציווים, אבל כאן שנאמר 'וכתבתם', כותב הכל. **שואלת הגמ'**, רבי יהודה שמיעט את כתיבת הציווים כיון שנאמר לכתוב 'אלות', ולא מחמת שלא כתוב 'וכתבתם'. **דוחה הגמ'**, צריך לומר כדברי רבי יהודה, **ושלא נלמד** תפילין ומזוזות מפרשת סוטה שלא לכתוב את הציווים, קמ"ל 'וכתבתם'.

למד רבי עובדיה לפני רבא, "ולמדתם" הלימוד יהיה תם, ויתן רווח בין האותיות הדבוקות. **ביאר רבא** "על לבבך" "על לבבכם" "בכל לבבך" "בכל לבבכם" "עשב בשדך" "ואבדתם מהרה" "הכנף פתיל" "אתכם מארץ" [3].

אמר רבי חמא ברבי חנינא, המדקדק באותיות ק"ש מצנניים לו גהינם, **שנאמר** "בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון" 'בפרש' מלשון פירוש, ו'בצלמון' מלשון 'צלמות'.

הארות:

[1] ע' בתוד"ה אמאן, על עיקר דברי רב חסדא, עולה מדבריהם שלמסקנא אין הבדיל בין ק"ש לתפילה ובשניהם אין מחזר אחר מים. ועי' עוד ברשב"א ותלמידי רבינו יונה. [2] ע' תוד"ה אי, שהרי בברכת המזון לא נזכר 'שמע', א"כ מדוע להשמיע לאוזניו. ועי' עוד להלן עמוד ב' תוד"ה אבל. [3] ע' בתוד"ה בין, שהביאו עוד אותיות מתחברות.

עיונים על הדף

לגבי מה צריך לחפש אחר מים?

מבואר בגמ' שאמר רבינא לרבא, שהגיע חכם מא"י ואמר שאם לא מצא מים לנט"י, יוכל לנקות ידיו בכל דבר המנקה, רבא הוכיח ממה שלא נזכר בפסוק רחיצה מים דווקא. והוסיף בשם רב חסדא שיש לקלל את מי שמחפש מים בשעה שהגיע זמן התפילה.

מעתה יש בדברי הגמ' מחלוקת הגירסאות ויש נפק"מ האם הדברים נאמרו לגבי תפילה או לגבי ק"ש. לפי המודפס לפנינו רב חסדא אמר את דבריו לגבי מי שמאחר בכך את תפילתו. וע"ז אמרו בגמ' שלק"ש לא יטרח אחר מים, אבל לתפילה יחפש אחר מים, והמשיכו לבאר את שיעור החיפוש.

{ופלא והפלא שבמ"ב בהלכות תפילה *(סי' צב סקי"ז)* כתב שמודדים לפי המרחק אפילו לגבי רוכב ודינו כהולך ברגל. ואילו בהלכות נטילת ידיים *(סי' קסג ביאור הלכה ד"ה אם אין)* כתב שהולך בגמל מסתבר שאין מחשבים לפי הדרך אלא לפי הזמן של 72 דקות. *(ועי' באשי ישראל פרק ח' הערה ע' מה שהביא לתרץ בשם הגרשיז"ק)*}

בביאור רש"י *(ד"ה לק"ש)* מבואר שבקריאת שמע חששו שמא יעבור הזמן, אבל תפילה שזמנה כל היום *(עי' להלן מה שהובא בשם המעדיו"ט)* צריך לחפש אחר מים. כך פשטות הסוגיא.

בהג' הב"ח אות א ציין שיש מוחקים בדברי הגמ' את כל הנידון של ק"ש ותפילה, ורק נזכרו דברי רב חסדא, ושיעור חיפוש המים. ועי' במהרש"ל שהביא כמה וכמה ראשונים שלא גרסו בגמ' את כל הנפס לפנינו.

הרא"ש לפנינו *(סי' יא)* הביא את ב' הגירסות, וסיים שלא נראה שיש הבדל בין תפילה לק"ש, והביאו הרא"ש והתוס' *(ד"ה אמאן)* מדברי הגמ' להלן כב, שביטלו נט"י מחמת הקפדתו של רב חסדא ולא חילקו בין ק"ש לתפילה, ומשמע שבשניהם לא צריך לחזר אחר מים. ועי' בדברי חמודות אות לח, באריכות שהביא מדברי הראשונים שחלקו על הרא"ש והתוס'.

בגמ' בפסחים *(מו, א)* שיש כמה דברים שאמרו בהם ללכת שיעור של ד' מיל לפנינו ומיל לאחוריו, כין הדברים נזכר "תפילה" ו"נטילת ידים". רש"י *(ד"ה שם לגבל)* כתב שאם אדם מהלך בדרך ובא עת ללון, אם יש בית הכנסת לפניו ברחוק ד' מילין הולך ומתפלל שם ולן שם.

בפשטות לשון רש"י מבואר שזה לצורך **המעלה של להתפלל בבית הכנסת** אולם כבר המהר"ם חלאוה וציטטו אותו כמעט כל גאוני הפסק בהזכירם את המעלה של **תפילה בציבור** שאינה רק מעלה אלא מצוה, שהרי רש"י כתב שהגיע למקום לינתו ונוח לו ללון כאן, בכ"ז צריך להתאמץ עוד הליכה של ד' מילין כדי להגיע לבית כנסת וכאמור הראשונים כבר כתבו בדעתו שהכוונה לתפילה בציבור.

מכאן הזהיר המהר"ם חלאוה על מי שיכול להתפלל בציבור ולא מתפלל איתם שהוא בזוי ובעל גאוה. *(ועי' שו"ע או"ח סי' צ, בעיקר בסעיף ט. אגרות משה או"ח ח"ב סי' כד.)*

אומר המ"ב *(צ, סקמ"ט)* שאם ילך ד' מילין יעבור עד כך זמן תפילה יעמוד על מקומו ויתפלל. ובשעה"צ *(אות מא)* כתב שאם יעבור זמן ק"ש יקרא ק"ש. ואם קרא ק"ש הרי מחוייב לסמוך גאולה לתפילה וא"כ יישאר על מקומו להתפלל.

בגמ' לפנינו שהנושא של ד' מילין וכו', הוא ביחס לנט"י והכנתם לתפילה, דבר זה מבואר בסוגיא בפסחים בדעת רב האי גאון שהובא במהר"ם חלאוה שענין התפילה הנזכר הוא **רחיצת ידיים לפני התפילה.** ועי' ברבינו דוד, שנקט שהדין הוא דין אמת, אבל בגמ' כתבו נטילת ידיים על סעודה ונטילת ידיים לתפילה בב' פעמים. ותוס' *(ד"ה ולתפילה)* חלקו ע"ז שהרי מים לתפילה צריך ללכת יותר מד' מילין. והכריחו כפירוש רש"י. ועל זו הדרך, בפסקי הריא"ז החמיר בכך וכן במחזור ויטרי שימתין עד שיהיה לו מים אפילו יפסיד תפילה בזמנה.

וזה כדברי רש"י לפנינו *(ד"ה לק"ש)* שנקט שזמן תפילה כל היום, א"כ צריך לחזר אחרי מים אפילו יותר מד' מילין. ועי' מעדני יו"ט על הרא"ש סי' יא, אות צ, שתמה בדברי רש"י מה שייך לומר שזמן תפילה כל היום, הרי אמרו עד חצות וכו', אלא ביאר, שהרי המפסיד תפילה באונס יכול להשלימה, וזה שאין לו מים נחשב לאונס שיוכל להשלים בתפילה אח"כ, ולכן נקרא שזמנה כל היום.

רבינו דוד הביא בשם יש שפירשו שהכוונה **מים לטבילה** שאם רוצה להתפלל וצריך הוא לטבול טבילת עזרא צריך ללכת ד' מילין עד שיהיה לו מים. ואומר רבינו דוד שאין פירוש זה נראה שהרי ביטלו תקנת עזרה לתורה ונראה שאף לתפילה אין צריך לטבול. אולם דבר זה לא הוסכם על כל הראשונים *(עי' תוס' חולין קכב' ד"ה לגבל. הראב"ד בספר האשכול ח"א הלכות תפילה אות ג. עי' בשו"ת מן השמים סי' ה.)*

רבינו דוד מבאר שמדובר **בצריך לנקביו** שאמרו שאם התפלל תפילתו תועבה כ"ז דווקא אם לא יכול להעמיד את עצמו כשיעור הליכה של ד' מיל. *(עי' בשו"ע סי' צב' ושם במ"ב סק"ז שאם התחיל בהיתר היינו שבדק את עצמו ויכול להמתין עד שיסיים תפילתו מותר הדבר ובמיוחד בציבור שיש חשש מכבוד הבריות.)*